Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 8ης Σεπτεμβρίου 2015 *

«Προδικαστική παραπομπή — Ποινική διαδικασία όσον αφορά εγκλήματα σχετικά με τον φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) — Άρθρο 325 ΣΛΕΕ — Εθνική νομοθεσία προβλέπουσα απόλυτες προθεσμίες παραγραφής οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε ατιμωρησία εγκλημάτων — Ενδεχόμενη προσβολή των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Υποχρέωση του εθνικού δικαστή να αφήσει ανεφάρμοστη κάθε διάταξη του εθνικού δικαίου που μπορεί να θίξει τις υποχρεώσεις τις οποίες επιβάλλει στα κράτη μέλη το δίκαιο της Ένωσης»

Στην υπόθεση C-105/14,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunale di Cuneo (Ιταλία) με απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2014, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 5 Μαρτίου 2014, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας κατά

Ivo Taricco,

Ezio Filippi,

Isabella Leonetti,

Nicola Spagnolo,

Davide Salvoni,

Flavio Spaccavento,

Goranco Anakiev,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, K. Lenaerts, Αντιπρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, L. Bay Larsen, T. von Danwitz και J.-C. Bonichot, προέδρους τμήματος, A. Arabadjiev, M. Safjan, D. Šváby, M. Berger (εισηγητή), A. Prechal, E. Jarašiūnas και C. G. Fernlund, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: L. Carrasco Marco, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 3ης Μαρτίου 2015,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο G. Anakiev, εκπροσωπούμενος από τον L. Sani, avvocato,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τους M. Salvatorelli και L. Ventrella, avvocati dello Stato,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze και την J. Kemper,

— η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους P. Rossi και R. Lyal,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 30ής Απριλίου 2015,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 101 ΣΛΕΕ, 107 ΣΛΕΕ και 119 ΣΛΕΕ, καθώς και του άρθρου 158 της οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ L 347, σ. 1).

2 Η υπό κρίση αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας κατά των I. Taricco, E. Filippi, I. Leonetti, N. Spagnolo, D. Salvoni, F. Spaccavento καθώς και G. Anakiev (στο εξής: κατηγορούμενοι), με αντικείμενο τη συγκρότηση και συμμετοχή τους σε εγκληματική οργάνωση προς τον σκοπό της διαπράξεως διαφόρων εγκλημάτων σχετικά με τον φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Το άρθρο 325 ΣΛΕΕ ορίζει τα εξής:

«1. Η Ένωση και τα κράτη μέλη καταπολεμούν την απάτη ή οιαδήποτε άλλη παράνομη δραστηριότητα κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, λαμβάνοντας σύμφωνα με το παρόν άρθρο μέτρα τα οποία θα έχουν αποτρεπτικό χαρακτήρα και θα προσφέρουν αποτελεσματική προστασία στα κράτη μέλη καθώς και στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης.

2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα ίδια μέτρα καταπολέμησης της απάτης κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης με εκείνα που λαμβάνουν για την καταπολέμηση της απάτης κατά των ιδίων οικονομικών συμφερόντων.

[...]»

Η σύμβαση για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

4 Κατά το προοίμιο της συμβάσεως η οποία καταρτίστηκε βάσει του άρθρου Κ.3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η οποία υπεγράφη στο Λουξεμβούργο στις 26 Ιουλίου 1995 (ΕΕ C 316, σ. 48, στο εξής: σύμβαση PIF), τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμβαλλόμενα μέρη της Συμβάσεως, είναι πεπεισμένα «ότι η προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων επιβάλλει την ποινική δίωξη των απατών σε βάρος των συμφερόντων αυτών» και «ότι είναι ανάγκη να καταστεί αυτή η συμπεριφορά αξιόποινη, με την επιβολή αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών ποινικών κυρώσεων, με την επιφύλαξη της δυνατότητας επιβολής άλλων κυρώσεων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, και ότι απαιτείται, στις περιπτώσεις βαρείας τουλάχιστον απάτης να επιβάλλεται, για την εν λόγω συμπεριφορά, στερητική της ελευθερίας ποινή».

5 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της συμβάσεως PIF ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας σύμβασης, απάτη εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων συνιστά:

[...]

β) όσον αφορά τα έσοδα, κάθε εκ προθέσεως πράξη ή παράλειψη σχετικά με:

— τη χρήση ή την υποβολή πλαστών, ανακριβών ή ελλιπών δηλώσεων ή εγγράφων, με αποτέλεσμα την παράνομη μείωση των πόρων του γενικού προϋπολογισμού των Κοινοτήτων ή των προϋπολογισμών των οποίων η διαχείριση ασκείται από τις Κοινότητες ή για λογαριασμό τους,

— [...]»

6 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της συμβάσεως αυτής ορίζει τα εξής:

«Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε οι αναφερόμενες στο άρθρο 1 συμπεριφορές, καθώς και η συνέργεια, η ηθική αυτουργία και η απόπειρα που συνδέονται με αυτές να επισύρουν αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις, που να περιλαμβάνουν, τουλάχιστον στις περιπτώσεις βαρείας απάτης, στερητικές της ελευθερίας ποινές για τις οποίες χωρεί ενδεχομένως έκδοση. Ως βαρεία θεωρείται κάθε απάτη που αφορά ένα συγκεκριμένο ελάχιστο ποσό, οριζόμενο από τα κράτη μέλη και μη δυνάμενο να υπερβεί τα 50 000 [ευρώ].»

Η οδηγία 2006/112

7 Το άρθρο 131 της οδηγίας 2006/112 ορίζει τα εξής:

«Οι απαλλαγές που προβλέπονται στα κεφάλαια 2 έως 9 [του τίτλου IX της οδηγίας 2006/112] εφαρμόζονται με την επιφύλαξη άλλων κοινοτικών διατάξεων και με τις προϋποθέσεις που καθορίζουν τα κράτη μέλη για να διασφαλίζουν την ορθή και απλή εφαρμογή των εν λόγω απαλλαγών και να προλαμβάνουν κάθε ενδεχόμενη φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή ή κατάχρηση.»

8 Το άρθρο 138, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη απαλλάσσουν από τον φόρο τις παραδόσεις αγαθών τα οποία αποστέλλονται ή μεταφέρονται εκτός του αντίστοιχου εδάφους τους, αλλά εντός της Κοινότητας, από τον πωλητή ή τον αποκτώντα ή από άλλο πρόσωπο που ενεργεί για λογαριασμό τους, εφόσον οι παραδόσεις αυτές

πραγματοποιούνται για άλλον υποκείμενο στον φόρο ή για νομικό πρόσωπο μη υποκείμενο στον φόρο που ενεργεί με αυτή την ιδιότητα σε κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος αναχώρησης της αποστολής ή της μεταφοράς των αγαθών.»

9 Το άρθρο 158 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. [...] τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν καθεστώς αποθήκευσης εκτός της τελωνειακής αποταμίευσης στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) για τα αγαθά με προορισμό τα πρατήρια αφορολόγητων ειδών [...]·

[...]

2. Τα κράτη μέλη, όταν κάνουν χρήση της δυνατότητας απαλλαγής που προβλέπεται στην παράγραφο 1, στοιχείο α), λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται η ορθή και απλή εφαρμογή της απαλλαγής αυτής και να αποτρέπεται οποιαδήποτε ενδεχόμενη φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και κατάχρηση.

[...]»

Η απόφαση 2007/436/ΕΚ

10 Το άρθρο 2, παράγραφος 3, της αποφάσεως 2007/436/ΕΚ, Ευρατόμ του Συμβουλίου, της 7ης Ιουνίου 2007, για το σύστημα των ιδίων πόρων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ L 163, σ. 17), έχει ως εξής:

«Συνιστούν ιδίους πόρους εγγραφομένους στον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα έσοδα από:

[...]

β) [...] την εφαρμογή ενιαίου συντελεστή για όλα τα κράτη μέλη όσον αφορά την εναρμονισμένη βάση του ΦΠΑ, η οποία καθορίζεται σύμφωνα με τους κοινοτικούς κανόνες. [...]»

Το ιταλικό δίκαιο

11 Το άρθρο 157 του ποινικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο 251, της 5ης Δεκεμβρίου 2005 (*GURI* αριθ. 285 της 7ης Δεκεμβρίου 2005, στο εξής: ποινικός κώδικας), περί παραγραφής στις ποινικές υποθέσεις, προβλέπει τα εξής:

«Τα εγκλήματα παραγράφονται μετά την παρέλευση χρόνου ίσου με τη μέγιστη διάρκεια της ποινής με την οποία τιμωρούνται βάσει της διατάξεως η οποία καθιστά ποινικώς κολάσιμες τις οικείες πράξεις· σε κάθε περίπτωση, η προθεσμία παραγραφής δεν μπορεί να είναι μικρότερη των έξι ετών για τα πλημμελήματα και των τεσσάρων ετών για τα πταίσματα, έστω και αν η πράξη τιμωρείται αποκλειστικώς με πρόστιμο.

[...]»

12 Όσον αφορά την έναρξη της προθεσμίας παραγραφής, το άρθρο 158 του εν λόγω κώδικα ορίζει τα εξής:

«Η προθεσμία παραγραφής αρχίζει από την ημέρα που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη ή, στην περίπτωση απόπειρας και διαρκών εγκλημάτων, αντιστοίχως από την ημέρα που ολοκληρώθηκε η τέλεση του εγκλήματος ή τελέσθηκε η τελευταία από τις επιμέρους πράξεις του διαρκούς εγκλήματος.

[...]»

13 Κατά το άρθρο 159 του εν λόγω κώδικα σχετικά με τους κανόνες περί αναστολής της παραγραφής:

«Η προθεσμία της παραγραφής αναστέλλεται σε όλες τις περιπτώσεις που η αναστολή της ποινικής διαδικασίας ή δίκης ή της προθεσμίας για την προσωρινή κράτηση προβλέπεται από ειδική νομοθετική διάταξη, καθώς και στις περιπτώσεις:

1) χορηγήσεως άδειας για δίωξη·

2) παραπομπής της υποθέσεως σε άλλο δικαστήριο·

3) αναστολής της ποινικής διαδικασίας ή δίκης λόγω κωλύματος των διαδίκων και των συνηγόρων ή κατόπιν αιτήσεως του κατηγορουμένου ή του συνηγόρου του. [...]

[...]

Η παραγραφή συνεχίζεται από την ημέρα που έπαυσε να συντρέχει ο λόγος της αναστολής.»

14 Το άρθρο 160 του ίδιου κώδικα, το οποίο αφορά τη διακοπή της παραγραφής, ορίζει τα εξής:

«Την προθεσμία παραγραφής διακόπτουν η έκδοση καταδικαστικής αποφάσεως ή διατάξεως.

Την προθεσμία παραγραφής διακόπτουν και η έκδοση διατάξεως για την επιβολή περιοριστικών όρων και [...] η διάταξη περί διενέργειας προκαταρκτικής εξετάσεως [...].

Η προθεσμία παραγραφής που διακόπηκε αρχίζει εκ νέου από την ημέρα διακοπής. Εάν συντρέχουν περισσότεροι λόγοι διακοπής, η προθεσμία αρχίζει από την επέλευση του τελευταίου λόγου διακοπής· σε κάθε περίπτωση, οι προθεσμίες του άρθρου 157 δεν μπορούν να παραταθούν πέραν των χρονικών ορίων του άρθρου 161, παράγραφος 2, εξαιρουμένων των εγκλημάτων του άρθρου 51, παράγραφοι 3 bis και 3 quater, του κώδικα ποινικής δικονομίας.»

15 Κατά το άρθρο 161 του ποινικού κώδικα σχετικά με τα αποτελέσματα της αναστολής και της διακοπής της προθεσμίας παραγραφής:

«Η αναστολή και η διακοπή της προθεσμίας παραγραφής ισχύουν για όλους όσοι τέλεσαν την αξιόποινη πράξη.

Εξαιρουμένης της διώξεως των εγκλημάτων του άρθρου 51, παράγραφοι 3 bis και 3 quater, του κώδικα ποινικής δικονομίας, η διακοπή δεν μπορεί να οδηγήσει σε επιμήκυνση της προθεσμίας παραγραφής πλέον του ενός τετάρτου του αρχικού χρόνου παραγραφής [...].»

16 Το άρθρο 416 του ποινικού κώδικα ορίζει ότι με στερητική της ελευθερίας ποινή από τρία έως επτά έτη τιμωρείται όποιος συγκροτεί οργάνωση προς τον σκοπό διαπράξεως εγκλημάτων. Όποιος συμμετέχει απλώς ως μέλος σε τέτοια οργάνωση τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή από ένα έως πέντε έτη.

17 Κατά το άρθρο 2 του νομοθετικού διατάγματος 74 περί θεσπίσεως νέων διατάξεων όσον αφορά τα εγκλήματα που σχετίζονται με τη φορολογία εισοδήματος και τον φόρο προστιθέμενης αξίας (decreto legislativo n. 74, nuova disciplina dei reati in materia di imposte sui redditi e sul valore aggiunto), της 10ης Μαρτίου 2000 (*GURI* αριθ.°76 της 31ης Μαρτίου 2000, στο εξής: DL 74/2000), όποιος υποβάλλει δολίως ψευδή δήλωση ΦΠΑ με τη χρήση τιμολογίων ή άλλων εγγράφων για ανύπαρκτες συναλλαγές

(εικονικά τιμολόγια) τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή ενός έτους και έξι μηνών έως έξι ετών. Δυνάμει του άρθρου 8 του DL 74/2000, με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος εκδίδει εικονικά τιμολόγια, προκειμένου να καταστήσει δυνατή τη μη απόδοση του ΦΠΑ από τρίτο.

Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

18 Ενώπιον του Tribunale di Cuneo εκκρεμεί η εκδίκαση του εγκλήματος της συγκροτήσεως από τους κατηγορουμένους εγκληματικής οργανώσεως ή συμμετοχής σε αυτήν προς τον σκοπό διαπράξεως διαφόρων εγκλημάτων σχετικών με τον ΦΠΑ κατά τα φορολογικά έτη από το 2005 έως το 2009. Ειδικότερα, η κατηγορία αφορά την προσφυγή σε δόλια νομικά τεχνάσματα του τύπου «αλυσιδωτές απάτες του ΦΠΑ», συνιστάμενες ιδίως στη σύσταση εικονικών εταιριών και την έκδοση πλαστών εγγράφων μέσω των οποίων οι κατηγορούμενοι αποκτούσαν αγαθά, εν προκειμένω, φιάλες σαμπάνιας, χωρίς να καταβάλουν τον αντίστοιχο ΦΠΑ. Στο πλαίσιο αυτό, η εταιρία Planet Srl (στο εξής: Planet) μπόρεσε να διαθέσει στο εμπόριο προϊόντα σε χαμηλότερη τιμή σε σχέση με την τιμή της αγοράς, τα οποία επαναπωλούσε στους πελάτες της, νοθεύοντας, κατά τον τρόπο αυτό, τον ανταγωνισμό στη συγκεκριμένη αγορά.

19 Η Planet παραλάμβανε τιμολόγια εκδιδόμενα από τις εν λόγω εικονικές εταιρίες για ανύπαρκτες συναλλαγές. Εντούτοις, οι εταιρίες αυτές παρέλειπαν να υποβάλλουν την ετήσια δήλωση του ΦΠΑ ή, όταν την υπέβαλλαν, δεν κατέβαλλαν εν πάση περιπτώσει τα σχετικά ποσά. Αντιθέτως, η Planet καταχώριζε τα τιμολόγια που εξέδιδαν οι εν λόγω εικονικές εταιρίες στα λογιστικά της βιβλία, εκπίπτοντας αδικαιολογήτως τον αναγραφόμενο σε αυτά ΦΠΑ και, ως εκ τούτου, υπέβαλε ψευδείς ετήσιες δηλώσεις ΦΠΑ.

20 Όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, κατόπιν διαφόρων δικονομικών ζητημάτων που ανέκυψαν στην υπόθεση της οποίας επελήφθη και την απόρριψη σειράς ενστάσεων που πρότειναν οι κατηγορούμενοι στο στάδιο της ενώπιόν του προκαταρκτικής εξετάσεως, το αιτούν δικαστήριο εξέδωσε, αφενός, αθωωτική απόφαση όσον αφορά έναν από τους κατηγορουμένους, και συγκεκριμένα τον G. Anakiev, καθόσον τα εγκλήματα είχαν παραγραφεί στην περίπτωσή του. Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να παραπέμψει τους λοιπούς κατηγορουμένους στο ακροατήριο.

21 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι τα εγκλήματα που προσάπτονται στους κατηγορουμένους τιμωρούνται με ποινή στερητική της ελευθερίας έως και έξι ετών, δυνάμει των άρθρων 2 και 8 του DL 74/2000. Αντιθέτως, το πλημμέλημα της συγκροτήσεως εγκληματικής οργανώσεως του άρθρου 416 του ποινικού κώδικα, για το οποίο επίσης κατηγορούνται οι κατηγορούμενοι, τιμωρείται με ποινή στερητική της ελευθερίας έως και επτά ετών, στην περίπτωση των ηθικών αυτουργών, και έως και πέντε ετών, στην περίπτωση των απλών συνεργών. Ως εκ τούτου, η προθεσμία παραγραφής για τους ηθικούς αυτουργούς του εγκλήματος της εγκληματικής οργανώσεως είναι επταετής, ενώ για τους υπόλοιπους είναι εξαετής. Η τελευταία πράξη που διέκοψε την προθεσμία παραγραφής ήταν η διάταξη περί διενέργειας προκαταρκτικής εξετάσεως.

22 Παρά τη διακοπή της προθεσμίας παραγραφής, η σχετική προθεσμία δεν μπορεί να παραταθεί, κατ' εφαρμογή του άρθρου 160, τελευταίο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, ερμηνευόμενου σε συνδυασμό με το άρθρο 161 του εν λόγω κώδικα (στο εξής: επίμαχες εθνικές διατάξεις) πέραν των επτά ετών και έξι μηνών ή, για τους ηθικούς αυτουργούς του εγκλήματος της εγκληματικής οργανώσεως, πέραν των οκτώ ετών και εννέα μηνών από τη διάπραξη των αξιόποινων πράξεων. Κατά το αιτούν δικαστήριο, είναι βέβαιο ότι όσα εγκλήματα δεν έχουν ακόμη παραγραφεί, θα παραγραφούν το αργότερο στις 8 Φεβρουαρίου 2018, ήτοι πριν εκδοθεί καταδικαστική μη δυνάμενη πλέον να προσβληθεί. Τούτο θα έχει ως συνέπεια ότι οι κατηγορούμενοι, οι οποίοι φέρεται ότι έχουν διαπράξει απάτη σχετική με τον ΦΠΑ ύψους πολλών εκατομμυρίων ευρώ, ενδέχεται στην πράξη να μην τιμωρηθούν λόγω παρελεύσεως της προθεσμίας παραγραφής.

23 Παρά ταύτα, κατά το αιτούν δικαστήριο, η συνέπεια αυτή μπορεί να προβλεφθεί λόγω του άρθρου 160, τελευταίο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, ερμηνευόμενου σε συνδυασμό με το άρθρο 161, δεύτερο εδάφιο, του ίδιου κώδικα, το οποίο, επιτρέποντας, κατόπιν διακοπής της παραγραφής, επιμήκυνση της αρχικής προθεσμίας παραγραφής μόνο κατά το ένα τέταρτο της αρχικής της διάρκειας, καταλήγει στην πράξη να μην διακόπτει την προθεσμία παραγραφής στην πλειονότητα των ποινικών διαδικασιών.

24 Οι ποινικές διαδικασίες που αφορούν φορολογικές απάτες, όπως αυτή για την οποία κατηγορούνται οι κατηγορούμενοι στην κύρια δίκη, είναι κατά κανόνα ιδιαιτέρως περίπλοκες, με αποτέλεσμα η διαδικασία να διαρκεί πολύ. Η διάρκεια της ποινικής διαδικασίας σε όλους τους δικαιοδοτικούς βαθμούς είναι τέτοια σε αυτού του είδους τις υποθέσεις που η de facto ατιμωρησία δεν αποτελεί εξαίρεση στην Ιταλία αλλά τον κανόνα. Εξάλλου, οι ιταλικές φορολογικές αρχές αδυνατούν κατά κανόνα να ανακτήσουν το ποσό των φόρων που αποτέλεσε το αντικείμενο των εν λόγω εγκλημάτων.

25 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι οι επίμαχες εθνικές διατάξεις νομιμοποιούν εμμέσως τον αθέμιτο ανταγωνισμό εκ μέρους ορισμένων οικονομικών φορέων που είναι εγκατεστημένοι στην Ιταλία σε βάρος επιχειρήσεων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη, αντιθέτως, συνεπώς, προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Άλλωστε, οι συγκεκριμένες διατάξεις μπορούν να ευνοήσουν ορισμένες επιχειρήσεις κατά παράβαση του άρθρου 107 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, οι εν λόγω διατάξεις εισάγουν de facto απαλλαγή από τον ΦΠΑ μη προβλεπόμενη από το άρθρο 158, παράγραφος 2, της οδηγίας 2006/112. Τέλος, η ατιμωρησία της οποίας απολαύουν εκ των πραγμάτων οι αυτουργοί της απάτης προσκρούει στην κατευθυντήρια αρχή του άρθρου 119 ΣΛΕΕ, κατά την οποία τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα δημόσια οικονομικά τους είναι υγιή.

26 Κατά το αιτούν δικαστήριο, αν του επιτραπεί να μην εφαρμόσει τις επίμαχες εθνικές διατάξεις, θα διασφαλισθεί η αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης στην Ιταλία.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές το Tribunale di Cuneo αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Παραβιάζει το άρθρο 160, τελευταίο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, καθόσον προβλέπει επιμήκυνση της προθεσμίας παραγραφής, κατόπιν διακοπής της, μόνον κατά το ένα τέταρτο της αρχικής διάρκειάς της, κατά τρόπο ώστε να καθίσταται δυνατή η παραγραφή των ποινικών αδικημάτων παρά την έγκαιρη άσκηση ποινικής διώξεως και να παραμένουν ατιμώρητοι οι δράστες τους, τον περιεχόμενο στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ κανόνα περί προστασίας του ανταγωνισμού;

2) Συνιστά το άρθρο 160, τελευταίο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, καθόσον προβλέπει επιμήκυνση της προθεσμίας παραγραφής, κατόπιν διακοπής της, μόνον κατά το ένα τέταρτο της αρχικής διάρκειάς της, κατά τρόπο ώστε ασυνείδητοι επιχειρηματίες να απαλλάσσονται από τις ποινικές συνέπειες των εγκλημάτων που τελούν, εισαγωγή εκ μέρους της Ιταλικής Δημοκρατίας μιας μορφής κρατικής ενισχύσεως αντίθετης προς το άρθρο 107 ΣΛΕΕ;

3) Συνιστά το άρθρο 160, τελευταίο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, καθόσον προβλέπει επιμήκυνση της προθεσμίας παραγραφής, κατόπιν διακοπής της, μόνον κατά το ένα τέταρτο της αρχικής διάρκειάς της, κατά τρόπο ώστε να δημιουργείται μια μορφή ατιμωρησίας για τους παραβάτες της οδηγίας 2006/112, αδικαιολόγητη εισαγωγή εκ μέρους της Ιταλικής Δημοκρατίας επιπρόσθετης απαλλαγής από τον ΦΠΑ πέραν εκείνων που απαριθμούνται περιοριστικώς στο άρθρο 158 της εν λόγω οδηγίας;

4) Συνιστά το άρθρο 160, τελευταίο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, καθόσον προβλέπει επιμήκυνση της προθεσμίας παραγραφής, κατόπιν διακοπής της, μόνον κατά το ένα τέταρτο της αρχικής διάρκειάς της, κατά τρόπο ώστε το κράτος να παραιτείται από τον ποινικό κολασμό

συμπεριφορών που στερούν από αυτό αναγκαίους πόρους, μεταξύ άλλων, για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, παράβαση της αρχής της διασφαλίσεως υγιών δημόσιων οικονομικών, την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 119 ΣΛΕΕ;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού των ερωτημάτων

28 Ο G. Anakiev καθώς και η Ιταλική και η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι τα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου είναι απαράδεκτα. Ο G. Anakiev επισημαίνει συναφώς ότι οι εθνικές διατάξεις περί παραγραφής πλημμελημάτων φορολογικής φύσεως τροποποιήθηκαν πρόσφατα, με αποτέλεσμα οι κρίσεις του αιτούντος δικαστηρίου να στερούνται βάσεως. Η Ιταλική και η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζονται, κατ' ουσίαν, ότι τα ερμηνευτικά ζητήματα που θέτει το αιτούν δικαστήριο είναι αμιγώς αφηρημένα ή υποθετικά και δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα ή τα αντικείμενο της διαφοράς στην κύρια δίκη.

29 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του τελευταίου και των εθνικών δικαστηρίων την οποία έχει θεσμοθετήσει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, μόνο στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο εκδικάζει τη διαφορά και πρέπει να αναλάβει την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, απόκειται να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για να είναι σε θέση να εκδώσει την απόφασή του όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Επομένως, εάν τα ερωτήματα που τίθενται αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο οφείλει καταρχήν να αποφανθεί (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Banco Privado Português και Massa Insolvente do Banco Privado Português, C-667/13, EU:C:2015:151, σκέψη 34 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

30 Επομένως, για τα ερωτήματα που αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ισχύει το τεκμήριο ότι είναι λυσιτελή. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να απορρίψει αίτηση εθνικού δικαστηρίου για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως παρά μόνον όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Halaf, C-528/11, EU:C:2013:342, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

31 Εντούτοις, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 45 επ. των προτάσεών της, είναι καταφανές ότι οι προϋποθέσεις που μπορούν να οδηγήσουν το Δικαστήριο να αρνηθεί να απαντήσει στα υποβληθέντα εν προκειμένω προδικαστικά ερωτήματα δεν συντρέχουν εν προκειμένω. Ειδικότερα, τα στοιχεία που περιέχει η απόφαση περί παραπομπής είναι επαρκή, ώστε να καταστήσουν δυνατή την εμπεριστατωμένη εξέταση των υποβληθέντων από το αιτούν δικαστήριο ερωτημάτων εκ μέρους του Δικαστηρίου. Επιπλέον, βάσει των εν λόγω στοιχείων μπορούν οι μνημονευόμενοι στο άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερόμενοι να υποβάλουν λυσιτελώς τις παρατηρήσεις τους.

32 Εξάλλου, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει σαφώς, αφενός, ότι τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο δεν είναι υποθετικής φύσεως, αφετέρου, ότι έχουν σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς στην κύρια δίκη, καθόσον αφορούν την ερμηνεία διαφόρων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης που κατά το αιτούν δικαστήριο είναι κρίσιμες για την επίλυση της διαφοράς στην κύρια δίκη, και ειδικότερα την παραπομπή ή μη των κατηγορουμένων στο ακροατήριο.

33 Υπό τις συνθήκες αυτές, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να κριθεί παραδεκτή.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

34 Με το τρίτο του προδικαστικό ερώτημα, το οποίο πρέπει να εξετασθεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί, αφενός, αν εθνική ρύθμιση στον τομέα της παραγραφής ποινικών αδικημάτων, όπως η προβλεπόμενη από τις επίμαχες εθνικές διατάξεις, η οποία όριζε, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως στην κύρια δίκη, ότι η πράξη που διέκοπτε την προθεσμία παραγραφής στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας όσον αφορά εγκλήματα σχετικά με τον ΦΠΑ επιμήκυνε την προθεσμία παραγραφής μόνο κατά ένα τέταρτο της αρχικής της διάρκειας, με αποτέλεσμα τα πρόσωπα που διώκονται να μπορούν να τύχουν de facto ατιμωρησίας, καταλήγει να εισάγει περίπτωση απαλλαγής από τον ΦΠΑ μη προβλεπόμενη από το άρθρο 158 της οδηγίας 2006/112. Αφετέρου, σε περίπτωση που η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι καταφατική, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν μπορεί να αφήσει ανεφάρμοστες τις εν λόγω εθνικές διατάξεις.

Όσον αφορά τη συμβατότητα εθνικής ρυθμίσεως, όπως η προβλεπόμενη από τις επίμαχες εθνικές διατάξεις, με το δίκαιο της Ένωσης

35 Προκαταρκτικώς, επιβάλλεται η παρατήρηση ότι, μολονότι το τρίτο προδικαστικό ερώτημα παραπέμπει στο άρθρο 158 της οδηγίας 2006/112, από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής προκύπτει σαφώς ότι, με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί, κατ' ουσίαν, αν εθνική ρύθμιση όπως η προβλεπόμενη από τις επίμαχες εθνικές διατάξεις καταλήγει να παρακωλύει την αποτελεσματική καταπολέμηση της απάτης στον τομέα του ΦΠΑ στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, κατά παράβαση της οδηγίας 2006/112 καθώς και εν γένει του δικαίου της Ένωσης.

36 Συναφώς, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι, όπως προκύπτει από την οδηγία 2006/112, ερμηνευόμενη σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, στον τομέα του ΦΠΑ τα κράτη μέλη δεν έχουν μόνο τη γενική υποχρέωση να λαμβάνουν όλα τα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που είναι κατάλληλα να εξασφαλίσουν την είσπραξη ολοκλήρου του ΦΠΑ που οφείλεται στο έδαφός τους, αλλά επιπλέον οφείλουν να καταπολεμούν τη φοροδιαφυγή (βλ., επ' αυτού, απόφαση Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 25 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

37 Επιπλέον, το άρθρο 325 ΣΛΕΕ υποχρεώνει τα κράτη μέλη να καταπολεμούν, με αποτρεπτικά και αποτελεσματικά μέτρα, τις παράνομες δραστηριότητες σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης και, ειδικότερα, τα υποχρεώνει να λαμβάνουν, για την καταπολέμηση της απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, μέτρα ίδια με εκείνα που λαμβάνουν για την καταπολέμηση της απάτης κατά των ιδίων οικονομικών συμφερόντων (βλ., απόφαση Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 26 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

38 Το Δικαστήριο έχει επισημάνει συναφώς ότι, δεδομένου ότι οι ίδιοι πόροι της Ένωσης περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, συμφώνως προς το άρθρο 2, παράγραφος 1, της αποφάσεως 2007/436, τα έσοδα από την εφαρμογή ενιαίου συντελεστή όσον αφορά την εναρμονισμένη βάση του ΦΠΑ, η οποία καθορίζεται βάσει των κανόνων της Ένωσης, υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ, αφενός, της εισπράξεως των εσόδων από ΦΠΑ κατά τους κανόνες του εφαρμοστέου δικαίου της Ένωσης και, αφετέρου, της αποδόσεως των αναλογούντων πόρων από ΦΠΑ στον προϋπολογισμό της Ένωσης, εφόσον οποιοδήποτε κενό στην είσπραξη των εν λόγω εσόδων οδηγεί δυνητικά σε μείωση των αντίστοιχων πόρων (βλ., απόφαση Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 26).

39 Μολονότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ασφαλώς ελευθερία επιλογής όσον αφορά τις κυρώσεις που επιβάλλουν, οι οποίες μπορούν να προσλαμβάνουν τη μορφή διοικητικών ή ποινικών κυρώσεων ή συνδυασμό των δύο, προκειμένου να εξασφαλίζουν την είσπραξη του συνόλου των εσόδων από ΦΠΑ και, κατ' επέκταση, την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, συμφώνως προς τις διατάξεις της οδηγίας 2006/112 και το άρθρο 325 ΣΛΕΕ (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση Åkerberg

Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 34 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), εντούτοις, οι ποινικές κυρώσεις ενδέχεται να είναι αναγκαίες για την καταπολέμηση κατά τρόπο αποτελεσματικό και αποτρεπτικό ορισμένων περιπτώσεων βαρείας απάτης στον τομέα του ΦΠΑ.

40 Εξάλλου, σκόπιμο είναι να υπομνησθεί ότι, δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 1, της συμβάσεως PIF, τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου συμπεριφορά που θίγει τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης να τιμωρείται με αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένων, τουλάχιστον σε περίπτωση βαρείας απάτης, στερητικών της ελευθερίας ποινών.

41 Η έννοια της «απάτης» ορίζεται στο άρθρο 1 της συμβάσεως PIF ως «κάθε εκ προθέσεως πράξη ή παράλειψη σχετικά με [...] τη χρήση ή την υποβολή ψευδών, ανακριβών ή ελλιπών δηλώσεων ή εγγράφων, με αποτέλεσμα την παράνομη μείωση των πόρων του γενικού προϋπολογισμού της [Ένωσης] ή των προϋπολογισμών των οποίων η διαχείριση ασκείται από [την Ένωση] ή για λογαριασμό της». Κατά συνέπεια, η έννοια αυτή περιλαμβάνει τα έσοδα από την εφαρμογή ενιαίου συντελεστή όσον αφορά την εναρμονισμένη βάση του ΦΠΑ, η οποία καθορίζεται συμφώνως προς τους κανόνες της Ένωσης. Το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να τεθεί εν αμφιβόλω από το γεγονός ότι ο ΦΠΑ δεν εισπράττεται άμεσα για λογαριασμό της Ένωσης, δεδομένου ακριβώς ότι το άρθρο 1 της συμβάσεως PIF δεν προβλέπει τέτοιου είδους προϋπόθεση, που θα ήταν αντίθετη προς τον σκοπό της εν λόγω συμβάσεως, ο οποίος συνίσταται στη δραστική καταπολέμηση της απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης.

42 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, η επίμαχη εθνική ρύθμιση προβλέπει ποινικές κυρώσεις για τα εγκλήματα για τα οποία ασκήθηκε ποινική δίωξη στην υπόθεση της κύριας δίκης, ήτοι, μεταξύ άλλων, τη συγκρότηση εγκληματικής οργανώσεως προς τον σκοπό διαπράξεως εγκλημάτων στον τομέα του ΦΠΑ καθώς και απάτη στον ίδιο τομέα ύψους πολλών εκατομμυρίων ευρώ. Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τέτοιου είδους εγκλήματα συνιστούν περιπτώσεις βαρείας απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης.

43 Όπως προκύπτει από το σύνολο των εκτιμήσεων στις σκέψεις 37 και 39 έως 41 της παρούσας αποφάσεως, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε τέτοιου είδους περιπτώσεις απάτης να τιμωρούνται με ποινικές κυρώσεις αποτελεσματικού και αποτρεπτικού χαρακτήρα. Εξάλλου, τα μέτρα που λαμβάνονται συναφώς πρέπει να είναι τα ίδια με αυτά που λαμβάνουν τα κράτη μέλη προκειμένου να καταπολεμήσουν περιπτώσεις απάτης του ίδιου βαθμού βαρύτητας σε βάρος των ίδιων οικονομικών συμφερόντων.

44 Κατά συνέπεια, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει, υπό το πρίσμα όλων των σχετικών νομικών και πραγματικών στοιχείων, αν οι εφαρμοστέες εθνικές διατάξεις επιτρέπουν τον κολασμό κατά τρόπο αποτελεσματικό και αποτρεπτικό των περιπτώσεων βαρείας απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης.

45 Συναφώς, πρέπει να διευκρινιστεί ότι ούτε το αιτούν δικαστήριο ούτε οι ενδιαφερόμενοι που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο αμφισβήτησαν τον αποτρεπτικό χαρακτήρα, αυτόν καθεαυτόν, των ποινικών κυρώσεων στις οποίες αναφέρθηκε το εν λόγω δικαστήριο, ήτοι της φυλακίσεως έως επτά έτη, ούτε τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης της προθεσμίας παραγραφής όσον αφορά πράξεις που συνιστούν απάτη σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης την οποία προβλέπει το ιταλικό ποινικό δίκαιο.

46 Εντούτοις, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, οι επίμαχες εθνικές διατάξεις, οι οποίες εισάγουν, σε περίπτωση διακοπής της παραγραφής για κάποιον από τους λόγους που προβλέπει το άρθρο 160 του ποινικού κώδικα, κανόνα δυνάμει του οποίου η αρχική προθεσμία δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να παραταθεί πέραν του ενός τετάρτου της αρχικής προθεσμίας,

εξουδετερώνουν στην πράξη τις χρονικές συνέπειες του λόγου της διακοπής της παραγραφής, αν ληφθεί υπόψη η περιπλοκότητα και η μεγάλη διάρκεια των ποινικών διαδικασιών που περατώνονται με την έκδοση αποφάσεως μη δυνάμενης πλέον να προσβληθεί.

47 Σε περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή των επίμαχων εθνικών διατάξεων στον τομέα της διακοπής της προθεσμίας παραγραφής έχει ως αποτέλεσμα πράξεις που συνιστούν βαρεία απάτη να μην τιμωρούνται ποινικώς σε μεγάλο αριθμό υποθέσεων, επειδή τα εγκλήματα αυτά παραγράφονται κατά κανόνα πριν επιβληθεί η νομοθετικώς προβλεπόμενη ποινή με δικαστική απόφαση μη δυνάμενη πλέον να προσβληθεί, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι τα μέτρα που προβλέπει το εθνικό δίκαιο για την καταπολέμηση της απάτης και κάθε άλλης παράνομης δραστηριότητας θίγουσας τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, δεν μπορούν να θεωρούνται ως αποτελεσματικά και αποτρεπτικά, αντιθέτως προς τα οριζόμενα στο άρθρο 325, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, το άρθρο 2, παράγραφος 1, της συμβάσεως PIF καθώς και την οδηγία 2006/112, ερμηνευόμενη σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ.

48 Επιπλέον, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν οι επίμαχες εθνικές διατάξεις εφαρμόζονται σε περιπτώσεις απάτης στον τομέα του ΦΠΑ κατά τον ίδιο τρόπο με τις περιπτώσεις απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Δημοκρατίας της Ιταλίας, όπως επιτάσσει το άρθρο 325, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Τούτο δεν θα συνέβαινε, παραδείγματος χάρη, αν το άρθρο 161, δεύτερο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, όριζε μεγαλύτερες προθεσμίες παραγραφής για πράξεις παρεμφερούς φύσεως και βαρύτητας σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ιταλικής Δημοκρατίας. Όπως παρατήρησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, και υπό την επιφύλαξη της επαληθεύσεως εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου, το ιταλικό δίκαιο δεν προβλέπει, μεταξύ άλλων, απόλυτη προθεσμία παραγραφής όσον αφορά το έγκλημα που συνίσταται στη συγκρότηση οργανώσεως προς τον σκοπό της διαπράξεως εγκλημάτων στον τομέα των φόρων καταναλώσεως στα προϊόντα καπνού.

Επί των συνεπειών ενδεχόμενης ασυμβατότητας των επίμαχων εθνικών διατάξεων με το δίκαιο της Ένωσης και του ρόλου του εθνικού δικαστή

49 Σε περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι επίμαχες εθνικές διατάξεις δεν ανταποκρίνονται στην απαίτηση του δικαίου της Ένωσης περί αποτελεσματικού και αποτρεπτικού χαρακτήρα των μέτρων καταπολεμήσεως της απάτης στον τομέα του ΦΠΑ, στο συγκεκριμένο δικαστήριο απόκειται να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης, αφήνοντας, εν ανάγκη, ανεφάρμοστες τις εν λόγω διατάξεις και αίροντας κατά τον τρόπο αυτό τη συνέπεια που επισημάνθηκε στη σκέψη 46 της παρούσας αποφάσεως, χωρίς να οφείλει να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνισή της είτε διά της νομοθετικής οδού είτε με οποιαδήποτε άλλη συνταγματική διαδικασία (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις Berlusconi κ.λπ., C-387/02, C-391/02 και C-403/02, EU:C:2005:270, σκέψη 72 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και Kücükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, σκέψη 51 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

50 Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η υποχρέωση των κρατών μελών να καταπολεμούν, με αποτρεπτικά και αποτελεσματικά μέτρα, τις παράνομες δραστηριότητες σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, καθώς και η υποχρέωσή τους να λαμβάνουν τα ίδια μέτρα καταπολεμήσεως της απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης με τα μέτρα που λαμβάνουν για την καταπολέμηση της απάτης σε βάρος των ίδιων οικονομικών συμφερόντων, είναι υποχρεώσεις που απορρέουν, μεταξύ άλλων, από το πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 325, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ.

51 Οι προαναφερθείσες διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης επιβάλλουν στα κράτη μέλη υποχρέωση προς επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος μη υποκείμενη σε οποιαδήποτε αίρεση όσον αφορά την εφαρμογή του θεσπιζόμενου από αυτές κανόνα, ο οποίος υπομνήσθηκε στην προηγούμενη σκέψη.

52 Δυνάμει της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, οι διατάξεις του άρθρου 325, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ έχουν ως αποτέλεσμα, στις σχέσεις τους με το εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, να καθιστούν αυτοδικαίως ανεφάρμοστη, απλώς και μόνο με τη θέση τους σε ισχύ, κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας (βλ. υπ' αυτή την έννοια, μεταξύ άλλων, απόφαση ANAFE, C-606/10, EU:C:2012:348, σκέψη 73 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

53 Επισημαίνεται επίσης ότι, αν το εθνικό δικαστήριο αποφασίσει να αφήσει ανεφάρμοστες τις επίμαχες εθνικές διατάξεις, πρέπει επίσης να μεριμνήσει για τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ενδιαφερόμενων προσώπων. Ειδικότερα, είναι δυνατό να επιβληθούν στα πρόσωπα αυτά κυρώσεις τις οποίες θα είχαν αποφύγει κατά πάσα πιθανότητα αν είχαν εφαρμοστεί σε αυτά οι εν λόγω διατάξεις του εθνικού δικαίου.

54 Συναφώς, πολλοί ενδιαφερόμενοι που υπέβαλαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου επικαλέσθηκαν το άρθρο 49 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), το οποίο κατοχυρώνει τις αρχές του διά νόμου καθορισμού και της αναλογικότητας των εγκλημάτων και των ποινών, κατά τις οποίες, μεταξύ άλλων, κανείς δεν μπορεί να καταδικάζεται για πράξη ή παράλειψη η οποία δεν αποτελεί, κατά τη στιγμή της τελέσεώς της, έγκλημα κατά το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο.

55 Εντούτοις, υπό την επιφύλαξη της εξακριβώσεως από το εθνικό δικαστήριο, η μη εφαρμογή των επίμαχων εθνικών διατάξεων θα έχει απλώς ως συνέπεια να μη μειώνεται η γενική προθεσμία παραγραφής στο πλαίσιο εκκρεμών ποινικών διαδικασιών, να καθίσταται δυνατή η αποτελεσματική δίωξη των πράξεων που προσάπτονται στους κατηγορουμένους καθώς και να διασφαλίζεται, ανά περίπτωση, η ίση μεταχείριση όσον αφορά τις κυρώσεις που αποβλέπουν στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων, αφενός, της Ένωσης και, αφετέρου, της Ιταλικής Δημοκρατίας. Συνεπώς, ενδεχόμενη μη εφαρμογή του εθνικού δικαίου δεν θα προσβάλλει τα δικαιώματα των κατηγορουμένων, όπως αυτά κατοχυρώνονται από το άρθρο 49 του Χάρτη.

56 Ειδικότερα, επ' ουδενί προκύπτει ενδεχόμενη καταδίκη των κατηγορουμένων για πράξη ή παράλειψη η οποία κατά τον χρόνο που έλαβε χώρα δεν συνιστούσε ποινικώς κολάσιμη πράξη κατά το εθνικό δίκαιο (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Niselli, C-457/02, EU:C:2004:707, σκέψη 30) ούτε η επιβολή κυρώσεως η οποία κατά τον ίδιο χρόνο δεν προβλεπόταν από το δίκαιο αυτό. Αντιθέτως, οι πράξεις που προσάπτονται στους κατηγορούμενους της κύριας δίκης συνιστούσαν κατά τον χρόνο της τελέσεώς τους το ίδιο ακριβώς έγκλημα και τιμωρούνταν με ποινές ίδιες με τις προβλεπόμενες επί του παρόντος.

57 Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σχετικά με το άρθρο 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), η οποία κατοχυρώνει τα δικαιώματα που αντιστοιχούν στα δικαιώματα που προβλέπει το άρθρο 49 του Χάρτη, ενισχύουν το συμπέρασμα αυτό. Ειδικότερα, κατά την εν λόγω νομολογία, η επιμήκυνση της προθεσμίας παραγραφής και η άμεση εφαρμογή της δεν συνεπάγονται προσβολή των δικαιωμάτων του άρθρου 7 της εν λόγω συμβάσεως, δεδομένου ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει την επιμήκυνση των προθεσμιών παραγραφής όταν οι αξιόποινες πράξεις δεν έχουν ακόμη παραγραφεί [βλ., υπ' αυτή την έννοια, ΕΔΔΑ, Coëme κ.λπ. κατά Βελγίου, 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 και 33210/96, § 149, CEDH 2000-VII· Scoppola κατά Ιταλίας (nº2), 10249/03, § 110 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, 17 Σεπτεμβρίου 2009, και OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos κατά Ρωσίας, 14902/04, § 563, 564 και 570 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, 20 Σεπτεμβρίου 2011].

58 Βάσει των ανωτέρω εκτιμήσεων, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι εθνική ρύθμιση στον τομέα της παραγραφής ποινικών αδικημάτων, όπως η προβλεπόμενη από τις επίμαχες εθνικές διατάξεις, η οποία όριζε, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, ότι η πράξη που διέκοπτε την προθεσμία παραγραφής στο πλαίσιο

ποινικής διαδικασίας όσον αφορά βαρείες απάτες σχετικές με τον ΦΠΑ επιμήκυνε την προθεσμία παραγραφής μόνο κατά ένα τέταρτο της αρχικής της διάρκειας, ενδέχεται να θίγει τις υποχρεώσεις που επιβάλλει στα κράτη μέλη το άρθρο 325, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ, καθόσον η εν λόγω εθνική ρύθμιση αποκλείει την επιβολή κυρώσεων αποτελεσματικού και αποτρεπτικού χαρακτήρα σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων βαρείας απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης ή προβλέπει μεγαλύτερες προθεσμίες παραγραφής σε περίπτωση απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων του οικείου κράτους μέλους σε σχέση με τις περιπτώσεις απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει. Το αιτούν δικαστήριο οφείλει να εξασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή του άρθρου 325, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ, αφήνοντας, εν ανάγκη, ανεφάρμοστες τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που συνεπάγονται την αδυναμία του οικείου κράτους μέλους να τηρήσει τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 325, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ.

Επί του πρώτου, δεύτερου και τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος

59 Με το πρώτο, δεύτερο και τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξετασθούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινισθεί αν καθεστώς παραγραφής εφαρμοστέο σε ποινικές παραβάσεις σχετικές με τον ΦΠΑ, όπως το προβλεπόμενο από τις επίμαχες εθνικές διατάξεις, ως είχαν κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως στην κύρια δίκη, μπορεί να αξιολογηθεί υπό το πρίσμα των άρθρων 101 ΣΛΕΕ, 107 ΣΛΕΕ και 119 ΣΛΕΕ.

60 Πρώτον, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ απαγορεύει όλες τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, όλες τις αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική που δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Εντούτοις, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 60 των προτάσεών της, τυχόν πλημμελής εφαρμογή των εθνικών ποινικών διατάξεων στον τομέα του ΦΠΑ δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη την ενίσχυση ενδεχόμενων συμπαιγνιών μεταξύ επιχειρήσεων, αντίθετων προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ.

61 Δεύτερον, όσον αφορά την απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων του άρθρου 107 ΣΛΕΕ, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι μέτρο διά του οποίου οι δημόσιες αρχές επιφυλάσσουν σε ορισμένες επιχειρήσεις ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση και το οποίο, μολονότι δεν συνεπάγεται μεταφορά κρατικών πόρων, περιάγει τους δικαιούχους σε ευνοϊκότερη οικονομική κατάσταση σε σχέση με τους λοιπούς φορολογουμένους συνιστά κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση P, C-6/12, EU:C:2013:525, σκέψη 18 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

62 Μολονότι ο μη αποτελεσματικός και/ή μη αποτρεπτικός χαρακτήρας των κυρώσεων που προβλέπονται στον τομέα του ΦΠΑ μπορεί ενδεχομένως να προσπορίζει οικονομικό όφελος στις οικείες επιχειρήσεις, εντούτοις, δεν τίθεται εν προκειμένω ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 107 ΣΛΕΕ, στον βαθμό που όλες οι συναλλαγές υπόκεινται στον ΦΠΑ και κάθε σχετική με τον ΦΠΑ παράβαση είναι ποινικώς κολάσιμη πράξη, εξαιρουμένων των ειδικών περιπτώσεων στις οποίες το καθεστώς παραγραφής θα μπορούσε να καταστήσει ορισμένες παραβάσεις αδιάφορες από ποινικής απόψεως.

63 Τρίτον, το άρθρο 119 ΣΛΕΕ κατοχυρώνει στην παράγραφό του 3, όσον αφορά μία εκ των κατευθυντήριων γραμμών που πρέπει να διέπουν τη δράση των κρατών μελών στο πλαίσιο της οικονομικής και νομισματικής τους πολιτικής, την αρχή βάσει της οποίας τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα δημόσια οικονομικά τους είναι υγιή.

64 Επιβάλλεται, ωστόσο, η επισήμανση ότι το ζήτημα αν οι επίμαχες διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες ενδέχεται να οδηγήσουν σε ατιμωρησία ορισμένων αδικημάτων στον τομέα του ΦΠΑ είναι σύμφωνες με την προαναφερθείσα αρχή περί υγιών δημόσιων οικονομικών, δεν μπορεί να απαντηθεί υπό το πρίσμα του άρθρου 119 ΣΛΕΕ, στον βαθμό που μόνο εμμέσως συνδέεται με την εν λόγω υποχρέωση η οποία βαρύνει τα κράτη μέλη.

65 Υπ' αυτές τις συνθήκες, στο πρώτο, δεύτερο και τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι καθεστώς παραγραφής εφαρμοστέο σε ποινικές παραβάσεις σχετικές με τον ΦΠΑ, όπως το προβλεπόμενο από τις επίμαχες εθνικές διατάξεις, ως είχαν αυτές κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως στην κύρια δίκη, δεν μπορεί να αξιολογηθεί υπό το πρίσμα των άρθρων 101 ΣΛΕΕ, 107 ΣΛΕΕ και 119 ΣΛΕΕ.

Επί των δικαστικών εξόδων

66 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) **Εθνική ρύθμιση στον τομέα της παραγραφής ποινικών αδικημάτων, όπως η προβλεπόμενη από το άρθρο 160, τελευταίο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο 251, της 5ης Δεκεμβρίου 2005, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 161 του εν λόγω κώδικα, το οποίο όριζε, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης, ότι η πράξη που διέκοπτε την προθεσμία παραγραφής στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας όσον αφορά βαρείες απάτες σχετικές με τον ΦΠΑ επιμήκυνε την προθεσμία παραγραφής μόνο κατά ένα τέταρτο της αρχικής της διάρκειας, ενδέχεται να θίγει τις υποχρεώσεις που επιβάλλει στα κράτη μέλη το άρθρο 325, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ, καθόσον η εν λόγω εθνική ρύθμιση αποκλείει την επιβολή κυρώσεων αποτελεσματικού και αποτρεπτικού χαρακτήρα σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων βαρείας απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή προβλέπει μεγαλύτερες προθεσμίες παραγραφής σε περίπτωση απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων του οικείου κράτους μέλους σε σχέση με τις περιπτώσεις απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει. Το αιτούν δικαστήριο οφείλει να εξασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή του άρθρου 325, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ, αφήνοντας, εν ανάγκη, ανεφάρμοστες τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που συνεπάγονται την αδυναμία του οικείου κράτους μέλους να τηρήσει τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 325, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ.**

2) **Καθεστώς παραγραφής εφαρμοστέο σε ποινικές παραβάσεις σχετικές με τον φόρο προστιθέμενης αξίας, όπως το προβλεπόμενο από το άρθρο 160, τελευταίο εδάφιο, του ποινικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο 251, της 5ης Δεκεμβρίου 2005, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 161 του εν λόγω κώδικα, δεν μπορεί να αξιολογηθεί υπό το πρίσμα των άρθρων 101 ΣΛΕΕ, 107 ΣΛΕΕ και 119 ΣΛΕΕ.**

(υπογραφές)